

Ryszard Dziekan

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sanoku

**OCENA EFEKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ GOSPODARSTW
KONWENCJONALNYCH I EKOLOGICZNYCH UCZESTNICZĄCYCH
W POLSKIM FADN W OPARCIU O ELEMENTY ANALIZY
WSKAŹNIKOWEJ**

*ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY OF CONVENTIONAL AND
ORGANIC FARMS PARTICIPATING IN POLISH FADN ON THE BASIS OF
RATIO ANALYSIS ELEMENTS*

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolne, gospodarstwo ekologiczne, typ rolniczy, sytuacja finansowa
Key words: farm, organic farm, type of farming, financial performance

Synopsis. Zbadano sytuację finansową konwencjonalnych i ekologicznych gospodarstw rolnych, prowadzących rachunkowość dla celów polskiego FADN. Analiza obejmowała lata 2006-2007 i dotyczyła wybranych typów gospodarstw rolniczych. Kondycja finansowa konwencjonalnych gospodarstw rolnych w 2007 roku charakteryzowała się nieco lepszym stanem, niż w 2006 roku. Natomiast gospodarstwa ekologiczne osiągnęły niższe wartości wskaźników ekonomicznych w analizowanym okresie.

Wstęp

Cele jakie stawia Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej mogą być realizowane pod warunkiem dobrej znajomości sytuacji finansowej gospodarstw rolnych funkcjonujących w jej strukturach. Jednym z narzędzi, które umożliwiają poznanie kondycji finansowej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą jest analiza wskaźnikowa [Bednarski 1999]. Podstawą tej analizy są dokumenty sprawozdawcze na podstawie, których sporządza się rachunek przepływów pieniężnych. Dokumenty te umożliwiają obliczenie wielu wskaźników, wykorzystywanych do porównania jednostek w ramach jednej branży lub do analizy trendu [Szymańska 2007].

Odpowiedniej wiedzy, dotyczącej funkcjonowania nie tylko gospodarstw konwencjonalnych, ale również ekologicznych dostarcza sieć danych rachunkowości gospodarstw rolnych (Farm Accountancy Data Network). Poznanie oraz celowe oddziaływanie na relacje pomiędzy składnikami majątkowo-kapitałowymi ma ścisły związek z efektywnym funkcjonowaniem gospodarstwa rolnego. Biorąc pod uwagę to, iż działalność rolnicza podlega takim samym zasadom ekonomicznym jak i branże pozarolnicze, zasadnym staje się określenie przeciętnych wskaźników finansowych jakie osiągają gospodarstwa rolne w Polsce. Dynamiczny przyrost liczby gospodarstw ekologicznych, szczególnie po 2004 roku skłania także do analizy ich kondycji finansowej.

Cel i metodyka badań

Zasadniczym celem opracowania była ocena kondycji finansowej, którą przeprowadzono na podstawie wybranych wskaźników ekonomicznych gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność metodą konwencjonalną i ekologiczną.

Do obliczeń poszczególnych wskaźników posłużono się wynikami uzyskanymi przez konwencjonalne i ekologiczne indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach Polskiego FADN w roku 2006 i 2007. Dane pochodziły z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna wynosiła co najmniej 2 ESU [Skarżyńska, Goraj, Ziętek 2005]. Odnośnie gospodarstw ekologicznych, należy zaznaczyć, że ich wyniki nie są reprezentatywne dla gospodarstw ekologicznych znajdujących się w zasięgu obserwacji Polskiego FADN. Z uwagi na występowanie w analizowanym okresie gospodarstw ekologicznych tylko w trzech typach rolniczych „uprawy polowe”,

„zwierzęta żywione w systemie wypasowym” i „mieszane”, tylko takie wybrano do porównania spośród gospodarstw konwencjonalnych.

W ramach analizy wskaźnikowej obliczono wybrane wskaźniki płynności, zadłużenia, sprawności działania i rentowności. Charakteryzują one cztery podstawowe płaszczyzny działania przedsiębiorstwa [Bednarski 1999]. Do obliczenia wybranych wskaźników przyjęto założenie, że rok obrotowy wynosi 365 dni. Z powodu rozpoczęcia w 2006 roku prowadzenia rachunkowości przez gospodarstwa ekologiczne w Polskim FADN, nie obliczono dla tego okresu wskaźników rotacji aktywów, zapasów oraz zobowiązań krótkoterminowych.

Wyniki badań

Analiza płynności ma na celu dostarczenie informacji o efektywności finansowej przedsiębiorstwa. Wskaźniki zaś informują o zdolności badanej firmy do wywiązywania się z krótkoterminowych zobowiązań oraz jej możliwości do natychmiastowego dostępu do gotówki. Utrata płynności może doprowadzić do niewypłacalności. Przeciwnie, nadmierne środki pieniężne mogą świadczyć o złym wykorzystaniu wolnych zasobów [Bednarski 1999]. W tabeli 1 przedstawiono wartości wskaźników finansowych osiągniętych przez konwencjonalne gospodarstwa rolne. Spośród trzech typów rolniczych najniższą wartość wskaźnika bieżącej płynności osiągnęły gospodarstwa typu „uprawy polowe”. W 2006 roku wartość ta wynosiła 3,51, a w następnym badanym roku 3,71. Najwyższe wartości odnotowano w gospodarstwach z produkcją mieszaną – wyniosły one 5,72 w pierwszym analizowanym roku i 5,85 w następnym. Gospodarstwa rolne we wszystkich analizowanych typach w 2007 roku osiągnęły wyższe wartości tego wskaźnika. Uzupełnieniem analizy płynności był wskaźnik szybkiej płynności finansowej, skorygowany o wartość zapasów. Najniższą wartość tego wskaźnika osiągnęły gospodarstwa w typie „uprawy polowych” (odpowiednio do analizowanego okresu 2,04 i 2,12), natomiast najwyższą w typie „mieszane” (3,77 i 3,42). Także w gospodarstwach wielokierunkowych była największa różnica pomiędzy bieżącą a szybką płynnością. Świadczy to o tym, iż gospodarstwa z mieszaną produkcją utrzymywały wysokie zapasy różnorodnych środków obrotowych i w niewielkim stopniu się zadłużały. Niekorzystnym trendem było zwiększenie wartości zapasów w 2007 roku w stosunku do 2006, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście różnicy pomiędzy dwoma przedstawianymi wskaźnikami.

Ocena zadłużenia ma na celu określenie udziału kapitału obcego w finansowaniu majątku gospodarstwa. Diagnoza, wynikająca z analizy struktury finansowej ma decydujące znaczenie, np. w przyznawaniu kredytów [Szymańska 2007]. Niskie wartości wskaźników zadłużenia świadczyły o wysokiej niezależności finansowej gospodarstw, a aktywa były pokrywane w przeważającej części kapitałami własnymi. Wartości wskaźników zadłużenia w przypadku gospodarstw konwencjonalnych w typach „uprawy polowe” i „mieszane” nieznacznie obniżyły się w stosunku do 2006 roku. Gospodarstwa w typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” nieznacznie zwiększyły zadłużenie w 2007 roku w porównaniu do 2006.

Wskaźniki aktywności nazywane często wskaźnikami sprawności działania, umożliwiają ocenę efektywności wykorzystania zasobów majątkowych jednostki gospodarczej. Informują o poziomie efektywnego wykorzystania aktywów, określają zdolność przedsiębiorstwa do zmiany zapasów i należności na gotówkę oraz zdolność do spłaty zobowiązań bieżących [Bednarski 1999]. W analizie wykorzystano trzy wskaźniki, tj. wskaźnik rotacji aktywów, rotacji zapasów i rotacji zobowiązań krótkoterminowych. Najwyższą wartość przychodów ze sprzedaży osiągnięto z 1 zł zaangażowanego majątku (w 2006 roku – 0,43 zł) w przypadku gospodarstw w typie „uprawy polowe”. Gospodarstwa w pozostałych typach generowały z 1 zł aktywów około 0,31 zł przychodów ze sprzedaży. Były to wartości bardzo niskie, ale typowe dla rolnictwa z uwagi na długi cykl produkcji oraz wysoką kapitałochłonność [Kaczmarek 2007]. W 2007 roku gospodarstwa we wszystkich typach rolniczych osiągnęły niższe wartości tego wskaźnika, co było tendencją niekorzystną i świadczyło o niższych przychodach ze sprzedaży w przeliczeniu na jednostkę majątku. Czas zamrożenia środków w zapasach był najdłuższy w gospodarstwach o mieszanej produkcji (około 71 dni), a najdłuższym okresem spłaty zobowiązań krótkoterminowych charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (około 41 dni). W drugim badanym roku gospodarstwa we wszystkich typach wydłużyły okres odnawiania zapasów oraz spłaty zobowiązań krótkoterminowych. Wiązało się to z gromadzeniem zapasów na wyższym poziomie. Analiza rentowności informuje o szybkości zwrotu zaangażowanego kapitału [Szymańska 2007]. Najwyższą rentownością

Tabela 1. Wskaźniki finansowe uzyskane przez konwencjonalne gospodarstwa rolne w latach 2006-2007 według wybranych typów rolniczych

Nazwa wskaźnika	Uprawy polowe		Zwierzęta żywione w systemie wypasowym		Mieszane	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	3,51	3,71	3,64	4,19	5,72	5,85
Wskaźnik szybkiej płynności finansowej	2,04	2,12	2,60	2,51	3,77	3,42
Wskaźnik ogólnego zadłużenia [%]	17,08	15,75	14,14	14,16	10,10	9,84
Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego [%]	20,60	18,70	16,47	16,50	11,23	10,92
Wskaźnik zadłużenia długoterminowego [%]	14,21	12,72	12,60	12,97	7,73	7,58
Wskaźnik rotacji aktywów [razy]	0,43	0,35	0,31	0,27	0,32	0,27
Wskaźnik rotacji zapasów [dni]	66,89	88,38	44,98	64,21	71,45	98,20
Wskaźnik rotacji zobowiązań krótkoterminowych [dni]	41,01	53,04	33,77	42,61	31,60	41,26
Wskaźnik rentowności sprzedaży [%]	38,05	47,71	51,22	49,85	41,13	41,92
Wskaźnik rentowności aktywów [%]	12,69	15,58	12,10	12,66	10,47	10,84
Wskaźnik rentowności kapitału własnego [%]	15,30	18,50	14,09	14,75	11,65	12,02

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Wyniki standardowe... w 2006 i 2007 r. 2008-2009.

sprzedaży w analizowanym okresie charakteryzowały się gospodarstwa utrzymujące zwierzęta w systemie wypasowym (około 50%), z korzystnymi cenami mleka oraz żywca. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych zwiększyły wartość tego wskaźnika z 38,05% w 2006 roku do 47,71% w roku następnym. Spowodowane było to między innymi korzystnymi cenami produktów roślinnych szczególnie zbóż. Najwyższą zdolnością aktywów do generowania dochodów wykazały się gospodarstwa w typie „uprawy polowe”. Charakteryzowały się one także najwyższą rentownością kapitału własnego i jako jedyne w 2007 roku powiększyły wartość tego wskaźnika o około 3%.

Wprowadzenie regulacji prawnych i dopłat do rolnictwa ekologicznego było głównym czynnikiem przyczyniającym się do wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych w kraju [Tyburski, Żakowska-Biemans 2007]. Na taką dynamikę liczby gospodarstw stosujących metody ekologiczne miały także wpływ przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i możliwość korzystania z programów pomocowych skierowanych do rolnictwa.

W tabeli 2 przedstawiono wskaźniki finansowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne w latach 2006-2007. Bieżąca płynność finansowa we wszystkich typach rolniczych osiągnęła

Tabela 2. Wskaźniki finansowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne w latach 2006-2007 według wybranych typów rolniczych

Nazwa wskaźnika	Uprawy polowe		Zwierzęta żywione w systemie wypasowym		Mieszane	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	5,97	4,41	6,99	3,22	16,44	5,54
Wskaźnik szybkiej płynności finansowej	3,50	2,69	5,84	1,98	12,16	3,16
Wskaźnik ogólnego zadłużenia [%]	7,87	11,04	14,01	14,33	5,18	6,57
Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego [%]	8,54	12,41	16,29	16,72	5,47	7,03
Wskaźnik zadłużenia długoterminowego [%]	5,81	9,11	13,49	13,26	4,37	4,17
Wskaźnik rotacji aktywów [razy]	-	0,26	-	0,16	-	0,16
Wskaźnik rotacji zapasów [dni]	-	89,38	-	85,51	-	138,66
Wskaźnik rotacji zobowiązań krótkoterminowych [dni]	-	37,98	-	60,50	-	43,55
Wskaźnik rentowności sprzedaży [%]	62,66	67,71	107,69	72,87	84,71	80,38
Wskaźnik rentowności aktywów [%]	15,10	16,59	12,37	10,67	13,35	12,18
Wskaźnik rentowności kapitału własnego [%]	16,39	18,65	14,38	12,46	14,08	13,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Wyniki standardowe... w 2006 i 2007 r. 2008-2009.

wartość powyżej 3,22. W przypadku gospodarstw o mieszanej produkcji, w 2006 roku wskaźnik bieżący osiągnął wartość 16,44, a rok później – 5,54. Przyczyną tak dużej różnicy był spadek wartości aktywów obrotowych, w szczególności stada obrotowego oraz wzrost zadłużenia krótkoterminowego. Gospodarstwa ekologiczne w większym stopniu ponosiły koszty utrzymania zapasów, niż gospodarstwa konwencjonalne. Najniższy wskaźnik szybkiej płynności osiągnęły w 2007 roku gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych w systemie wypasowym (1,98). Zaobserwowano obniżenie się wartości wskaźnika szybkiego w 2007 roku w porównaniu do 2006 r., we wszystkich typach gospodarstw ekologicznych, mimo dopłat do tego rodzaju działalności. Gospodarstwa ekologiczne w mniejszym stopniu korzystały z kapitału obcego. Gospodarstwa w typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” zaciągały zobowiązania w porównywalnej wysokości, jak gospodarstwa konwencjonalne w tym samym typie, natomiast w pozostałych udział zadłużenia ogólnego i kapitału własnego osiągał znacznie niższe wartości. Sytuacja taka zmniejszała możliwości wykorzystania dźwigni finansowej, a tym samym mogła wpłynąć na obniżenie rentowności kapitału własnego. Odwrotnie jak w przypadku gospodarstw konwencjonalnych, poziom zadłużenia gospodarstw ekologicznych w 2007 roku wzrósł w porównaniu do 2006 roku.

Wskaźnik rotacji aktywów w analizowanym roku przyjmował niskie wartości: 0,26 dla gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych oraz 0,16 dla pozostałych typów. Niskie wartości tego wskaźnika są typowe dla rolnictwa, jednak osiągnięte wyniki są znacznie niższe od wyników uzyskanych przez gospodarstwa konwencjonalne. Na taką wartość miały wpływ przede wszystkim niższe przychody ze sprzedaży produktów. Najwyższą rotacją zapasów charakteryzowały się gospodarstwa w typie „mieszane” (138,66 dni), a najdłuższym okresem zamrożenia środków w zapasach gospodarstwa w typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” (60,5 dni).

W analizowanym okresie, gospodarstwa ekologiczne specjalizujące się w uprawach polowych osiągnęły najwyższą rentowność aktywów i kapitałów własnych, odpowiednio: w 2006 roku – 15,10 i 16,39%, w 2007 roku – 16,59 i 18,65%. Pozostałe w badanych typach rolniczych nie osiągnęły takiego poziomu, a w roku 2007 wartość tych wskaźników rentowności jeszcze się obniżyła. Rentowność sprzedaży we wszystkich typach gospodarstw ekologicznych była znacznie wyższa od rentowności gospodarstw konwencjonalnych. W roku 2006 w typie rolniczym „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” ekologiczne gospodarstwa osiągnęły wynik 107,69%. Na taką wartość miały wpływ przede wszystkim dopłaty do produkcji ekologicznej, w sumie stanowiły one około 70% wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

Wnioski

1. Gospodarstwa w typie „mieszane” osiągały najwyższe wartości wskaźników płynności spośród gospodarstw konwencjonalnych oraz w najmniejszym stopniu korzystały z kapitałów obcych, jednocześnie charakteryzowały się najniższymi wskaźnikami rentowności. Niska wartość wskaźników zadłużenia uniemożliwiła wykorzystanie dźwigni finansowej do podniesienia rentowności kapitału własnego.
2. Najefektywniejszą działalnością charakteryzowały się gospodarstwa w typie „uprawy polowe”. Ich wskaźniki rentowności osiągały najwyższe wartości. W roku 2007 kondycja finansowa gospodarstw konwencjonalnych we wszystkich badanych typach rolniczych uległa poprawie w porównaniu do 2006 roku.
3. Analogicznie jak w przypadku gospodarstw konwencjonalnych gospodarstwa ekologiczne różnych typów rolniczych osiągały zróżnicowane wartości wskaźników finansowych. Najwyższą płynnością charakteryzowały się gospodarstwa ekologiczne nieposiadające dominującego kierunku produkcji, natomiast najwyższe wskaźniki rentowności osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych.
4. Znacznie wyższą rentowność sprzedaży osiągały gospodarstwa ekologiczne w porównaniu z konwencjonalnymi. Na taki wynik wpływ miały przede wszystkim dopłaty do tego rodzaju działalności.
5. Pomimo wsparcia finansowego gospodarstw ekologicznych tylko gospodarstwa z typu „uprawy polowe” osiągnęły w 2007 roku wyższe wartości wskaźników rentowności, w pozostałych typach obniżyły efektywność gospodarowania.

Literatura

- Bednarski L.** 1999: Analiza finansowa w przedsiębiorstwie. PWE, Warszawa, 76-98.
- Kaczmarek J.** 2006: Zróżnicowanie regionalne sytuacji finansowej indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce z uwzględnieniem wybranych typów rolniczych (na podstawie FADN). *Roczniki Naukowe SERiA*, t. VIII, z. 1, Warszawa, 57-61.
- Skarżyńska A., Goraj L., Ziętek I.** 2005: Metodologia SGM „2002” dla typologii gospodarstw rolnych w Polsce. IERIGŻ-PIB, Warszawa.
- Szymańska E.** 2007: Analiza przedsiębiorstw agrobiznesu (techniczno-ekonomiczna, finansowa i strategiczna). Wyd. „Wieża Jutra”, Warszawa, 76-84.
- Tyburski J., Zakowska-Biemans S.** 2007: Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego. Wyd. SGGW, Warszawa, 24-28.
- Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006 r. 2008: IERIGŻ-PIB, Warszawa.
- Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2007 r. 2009: IERIGŻ-PIB, Warszawa.

Summary

In this study the economic situation of conventional and organic farms carrying out accounting for the purposes of Polish FADN was investigated. The analysis spanned the years 2006-2007 and concerned the chosen types of farming. In 2007 was the financial standing of conventional farms slightly better than in 2006, whereas the values of economic indicators of organic farms were lower over the compared period of time.

Adres do korespondencji:

mgr inż. Ryszard Dziekan
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sanoku
Instytut Rolnictwa
ul. Mickiewicza 21
38-500 Sanok
tel. (0 13) 465 19 64
e-mail: rdziekan@wp.pl